



บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอำนวยความสะดวกให้ผู้มีบรรลภคดีและสังคม เป็นหน้าที่สำคัญของศาลยุติธรรม ทั้งการอำนวยความสะดวกนั้นจะต้องเป็นไปอย่างรวดเร็วไม่ล่าช้า ดังสุภาษิตที่ว่า ความล่าช้าในกระบวนการยุติธรรมถือเป็นความไม่ยุติธรรมอย่างหนึ่ง ดังนั้นความยุติธรรมที่แท้จริงที่จะก่อให้เกิดขึ้นนั้นต้องเป็นไปอย่างรวดเร็วและไม่ล่าช้า

ในปัจจุบันศาลยุติธรรมในเกือบทุกประเทศประสบกับปัญหาการเพิ่มขึ้นของคดี¹ โดยเฉพาะคดีแพ่งได้เพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ ในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ศาลยุติธรรมประสบกับปัญหาคดีล้นศาล² จำนวนคดีได้เพิ่มขึ้นมากมายในทุก ๆ ปี เกินกว่าอัตราจำนวนผู้พิพากษาที่มีอยู่ ประกอบกับคดีที่พิพาทในปัจจุบัน มีความซับซ้อนช้อนมากกว่าคดีในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งจากความซับซ้อนนี้เองทำให้การพิจารณาคดีต่าง ๆ ต้องใช้ระยะเวลาพิจารณาคดีมากขึ้น

สถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในทุกประเทศ ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วอย่าง สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น ฯลฯ หรือแม้แต่ในประเทศที่กำลังพัฒนาอย่าง มาเลเซีย ประเทศแถบละตินอเมริกา แม้ประเทศต่าง ๆ ได้พยายามหาทางแก้ไขปัญหาคดี ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความ หรือการปฏิรูประบบงานของศาลเพื่อลดระยะเวลาและค่าใช้จ่าย หรือการศึกษาวิจัยเพื่อปฏิรูปรองานศาลเพื่อแก้ไขปัญหาคดีความล่าช้าในการพิจารณาคดี แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคดีได้

จากปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิด เกี่ยวกับการวางแนวทางและรูปแบบของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา เพื่อปรับปรุงให้กระบวนการก่อนการพิจารณาให้มีประสิทธิภาพ โดยไม่ให้เกิดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่มากจนเกินไปและทำให้คดีเสร็จไปจากศาลได้รวดเร็ว สาระสำคัญของการปรับปรุงกระบวนการพิจารณาคดีในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา คือปรับปรุงกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่มีอยู่เดิมที่เป็น

¹ ดร. ชรรมนุญ พิทยาภรณ์ การบริหารงานคดีเพื่อรองรับการพิจารณาคดีครบองค์คณะ บทบัณฑิตย ปีที่ 57 ตอน 2 มิถุนายน 2544 หน้า 1 - 9

² มนตรี มหาสิลปี การบริหารงานคดี (Case Management) บทบัณฑิตย ปีที่ 54 ตอน 4 ธันวาคม 2544 หน้า 95 -105

ประโยชน์ เช่น การค้นหาข้อเท็จจริง (Discovery) และการประชุมก่อนการพิจารณาคดี (Pretrial conference) และนำแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารงานคดี (Case Management) ให้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีเข้ามามีบทบาทเชิงรุกในการกำหนดกระบวนการในชั้นต่าง ๆ ในคดี การกำหนดระยะเวลาของขั้นตอนต่าง ๆ โดยมีให้เป็นหน้าที่ของทนายความอีกต่อไป ทั้งได้กำหนดให้มีการแบ่งแยกประเภทคดีออกเป็นประเภทต่าง ๆ (Case Classification) เพื่อกำหนดให้มีกระบวนการพิจารณาสำหรับคดีประเภทนั้น ๆ โดยเฉพาะ รวมทั้งสนับสนุนให้คู่ความหาทางยุติข้อพิพาทในคดีนั้นโดยวิธีการอื่น ๆ โดยไม่ต้องรอการจากการวินิจฉัยจากศาล (Alternative Dispute Resolution) จนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

กระบวนการสำคัญประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกานำมาใช้แก้ปัญหาได้แก่ การค้นหาข้อเท็จจริง (Discovery)³ เป็นกระบวนการในกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีมาแต่เดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในคดีนั้นได้ถูกเปิดเผย ไม่ถูกปกปิดไว้เพื่อความได้เปรียบในเชิงคดี ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่คดีที่สำคัญ 2 ประการ

(1) สามารถกำจัดประเด็นข้อพิพาทและข้อเท็จจริงที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดีออกไป และดำเนินคดีต่อไปตามประเด็นที่สำคัญของคดีเท่านั้น

(2) ทำให้คู่ความสามารถประเมินคดีของฝ่ายตนได้ ซึ่งจะนำไปสู่การยอมความกันแทนการดำเนินคดีต่อไป

การประชุมร่วมก่อนการพิจารณาคดี (Pretrial conference) เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการค้นหาข้อเท็จจริง (Discovery) โดยศาลและทนายความทั้งสองฝ่ายจะประชุมร่วมกัน เพื่อหารือกันเกี่ยวกับการกำหนดประเด็นข้อพิพาท การแก้ไขเพิ่มเติมคำคู่ความ การยอมรับข้อเท็จจริงและเอกสารที่อ้างโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง รวมทั้งการใด ๆ ที่อาจทำให้คดีเสร็จไป การประชุมก่อนพิจารณาจึงเปิดให้คู่ความได้พบกันเพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินคดีของคู่ความทั้งสองฝ่าย

การบริหารงานคดี (Case Manage) คือการให้ผู้พิพากษามีบทบาทในการควบคุมการดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณา โดยไม่ปล่อยให้ทนายมีบทบาทเช่นเดิม ดังนั้นวิธีการบริหารจัดการคดีรูปแบบใหม่ จึงคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนได้ นับแต่เริ่มฟ้องคดีจนมีคำพิพากษา โดยถือว่าเป็นหน้าของผู้พิพากษาจะต้องเข้าไปที่มีบทบาทในคดีตั้งแต่แรก เพื่อกำกับดูแลและวางแผนคดี

³ วัลภา ละอองสุวรรณ “กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี “ ศึกษาเปรียบเทียบ กรณีการนำกระบวนการของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มาปรับใช้ วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2538 หน้า 64

ส่วนกระบวนการยุติข้อพิพาทโดยทางอื่นนอกจากคำพิพากษา (Alternative Dispute Resolution) ได้มีการนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพิจารณา เพื่อให้คดีที่ฟ้องต่อศาลสามารถเสร็จไปได้ โดยไม่ต้องมีคำพิพากษา ซึ่งทำให้คดีไม่เข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล สามารถลดปริมาณคดีได้

สำหรับปัญหาของศาลยุติธรรมไทย นอกจากปัญหาในเรื่องความล่าช้า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ได้กำหนดให้มีผู้พิพากษาชั้นพิจารณาคดีครบองค์คณะอย่างสมบูรณ์ภายในปี พ.ศ. 2545⁴ ซึ่งหมายถึงหน้าที่ของศาลยุติธรรม ที่จะต้องมีการวางแผนจัดการทั้งด้านบุคคล งบประมาณ และการจัดการด้านคดีให้มีประสิทธิภาพ เพื่อบรรเทาภาระของศาลยุติธรรมทั้งประเทศในการแก้ปัญหาประมาทคดี ไม่ให้เกิดการติดขัดในการดำเนินคดีในศาล ที่ผ่านมามีจะได้มีการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยในการดำเนินคดีให้สะดวกขึ้น เช่น การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเรื่องขาดนัด และวิธีพิจารณาคดีมโนสาร^๕ โดยการลดขั้นตอนกระบวนการการดำเนินคดี ให้การดำเนินคดีสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรมยิ่งขึ้น แต่การแก้ไขกฎหมายไม่สามารถลดปัญหาปริมาณคดีลงได้ แต่ควรกำหนดให้มีกระบวนการกลั่นกรองข้อเท็จจริง ก่อนศาลพิจารณาคดีขึ้นเพื่อลดภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในศาลลง

เดิมดำเนินคดีแพ่งของไทยจะพิจารณาคดีและหาพยานไปพร้อมกัน เมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้องและจำเลยให้การต่อสู้คดี ศาลและคู่ความจะกำหนดวันนัดพิจารณาคดี ในวันที่ศาลและคู่ความมีวันว่างตรงกัน โดยกำหนดวันนัดพิจารณาแบบทีละนัด ดังนั้นการดำเนินคดีแพ่งในประเทศไทยไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีเพื่อกลั่นกรองข้อเท็จจริงก่อนศาลพิจารณาคดี ต่อมาเมื่อมีการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อปี พ.ศ. 2540 ได้กำหนดให้มีการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง ส่งผลต่อการพิจารณาในรูปแบบเดิมซึ่งเป็นแบบนัดทีละนัด เป็นการพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง ศาลจะพิจารณาคดีจนมีคำพิพากษาจึงจะพิจารณาคดีอื่นที่อยู่ในสารบบความ คดีที่ฟ้องในภายหลังจะนัดพิจารณาหลังจากพิจารณาคดีที่อยู่ในสารบบเสร็จแล้ว เมื่อนับตั้งแต่ฟ้องคดีจนถึงวันนัดพิจารณาคดี จะมีระยะเวลายาวนานพอที่ดำเนินการกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีเพื่อกลั่นกรองคดีในช่วงเวลานี้ได้ จึงควรมีกระบวนการก่อนการพิจารณามาใช้เพื่อกลั่นกรองข้อเท็จจริง ก่อนศาลพิจารณาคดี

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 236 การนั่งพิจารณาคดีของศาล ต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดี จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้

แม้มีการพิจารณาคติแบบต่อเนื่อง แต่การดำเนินคดีแพ่งยังคงเน้นสืบพยานในศาลเป็นหลัก และเป็นเพียงวิธีเดียวที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนได้ เมื่อคดีแพ่งเน้นการสืบพยาน การพิจารณาคติแบบต่อเนื่องจึงไม่ได้แก้ไขปัญหาคติล่าช้าแต่อย่างใด คงก่อให้เกิดผลดีแต่ประการเดียวคือ การสืบพยานที่กระทำต่อหน้าศาลอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้พิพากษาเข้าใจข้อเท็จจริงในคดีได้ดีมากขึ้น

ส่วนการแก้ไขปัญหาคติล่าช้ายังคงด้วยวิธีการอื่นยังไม่มี รูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาเองเป็นรูปแบบเดิม แม้จะมีระยะเวลาก่อนสืบพยาน แต่ไม่มีกระบวนการใด ๆ ถูกกำหนดขึ้นเพื่อสนับสนุนการสืบพยานในศาล ให้เป็นไปโดยรวดเร็วหรือมีกระบวนการใด ๆ ที่จะทำให้อคติยุติไปได้โดยไม่ต้องมีคำพิพากษา กระบวนการที่มีก่อนสืบพยานได้แก่ การชี้สองสถาน การยื่นบัญชีระบุพยาน การส่งสำเนาเอกสารให้คู่ความอีกฝ่าย การขอหมายเรียกพยานบุคคลและพยานวัตถุ แต่กระบวนการที่มีอยู่นี้มิได้กระทำอย่างเป็นระบบ เพื่อถ่วงดุลข้อเท็จจริงหรือเพื่อสนับสนุนการสืบพยานในศาล

แม้จะกล่าวได้ว่ามีการนำเอากระบวนการยุติข้อพิพาทไว้บ้าง เช่น ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทมาให้ แต่กระบวนการดังกล่าวมิได้มีสานสัมพันธ์ใด ๆ กับกระบวนการพิจารณาคติในศาล และคงต้องอาศัยความเต็มใจในการระงับข้อพิพาทของคู่ความเป็นสำคัญ หากคู่ความไม่เต็มใจที่จะระงับข้อพิพาทศาลพิเศษอื่น ๆ ก็จะไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ดังนั้นข้อพิพาททางแพ่งจึงต้องยุติลงด้วยการตัดสินคดีโดยศาล ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องพึ่งการสืบพยานในชั้นศาลเป็นหลัก เมื่อประกอบกับ ไม่มีกระบวนการก่อนการพิจารณาคติ ซึ่งจะทำหน้าที่ในการสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง และทำให้ข้อเท็จจริงในคดีเป็นที่ยุติก่อนจะมีการสืบพยานในศาลจึงให้กระบวนการพิจารณาคติแพ่งล่าช้า

การศึกษากระบวนการก่อนการพิจารณาคติของประเทศที่ได้กฎหมายคอมมอนลอว์ ที่มีกระบวนการพิจารณาคติในระบบกล่าวหาเหมือนกับประเทศไทย จะทำให้เราสามารถเข้าใจได้ว่ากระบวนการก่อนการพิจารณาคติที่ใช้อยู่ในประเทศคอมมอนลอว์มีขึ้นเพื่อทำหน้าที่ประการใด และเหตุใดประเทศคอมมอนลอว์ โดยเฉพาะประเทศอังกฤษและสหรัฐเน้นการดำเนินคดีในชั้นนี้เป็นหลัก ซึ่งเป็นผลให้อคติความต่าง ๆ สามารถยุติหรือระงับไปในชั้นกระบวนการพิจารณามากถึงร้อยละ 95 เปอร์เซ็นจากจำนวนหนึ่งร้อยคดี ซึ่งทำให้อคติความต่าง ๆ เหลือสู่กระบวนการพิจารณาคติชั้นศาลเพียงจำนวนน้อยซึ่งแตกต่างจากสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในประเทศไทยที่อคติความจะเสร็จไปได้ โดยอาศัยคำพิพากษาของศาลเป็นหลัก

กระบวนการก่อนการพิจารณาคติในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือทำให้ข้อเท็จจริงในคดีเข้าสู่สำนวนและทำให้ข้อเท็จจริงนั้นยุติโดยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ที่กำหนดเอาไว้ในชั้นก่อนการพิจารณาคติประกอบกับเมื่อมีการนำเอาการระงับ

ข้อพิพาทมาใช้ประกอบข้อเท็จจริงเหล่านี้จะทำให้การยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น ๆ เช่น การไกล่เกลี่ย การประนีประนอมข้อพิพาท การอนุญาโตตุลาการได้ผลมากยิ่งขึ้น เพราะการระงับข้อพิพาท มีข้อเท็จจริงของคู่ความทุกฝ่ายอยู่ในสำนวนพร้อมที่จะให้คู่ความเจรจาต่อรองกันได้ บนพื้นฐานที่คู่ความทุกฝ่ายได้เปิดเผยข้อเท็จจริงที่ตนมีอยู่ต่อศาลหมดแล้วไม่มีข้อเท็จจริงใด ๆ ที่จะต้องปกปิดเอาไว้ เพื่อใช้ในชั้นกระบวนการสืบพยานในศาลอีก คู่ความจึงสามารถประเมินผลคดีของตนได้ว่าจะแพ้หรือชนะคดีอันนำไปสู่การยอมตกลงกันหรือยอมความกันมากกว่าจะสู้คดีกันต่อไป

กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ที่มีอยู่ในกฎหมายไทย ได้แก่ การยื่นบัญชีระบุนพยาน การส่งสำเนาเอกสารให้คู่ความอีกฝ่าย การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความอีกฝ่าย การขอหมายเรียกพยานเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก หรือการขอหมายเรียกพยานบุคคลและการชี้สองสถาน แต่สิ่งที่มีเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในรูปแบบของกระบวนการว่าสิ่งใดต้องกระทำก่อนสิ่งใดต้องกระทำหลัง และลำดับของสิ่งที่ต้องกระทำก่อนหลังนั้นกระทำเพื่อวัตถุประสงค์ใด แต่เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ของการไม่ให้มีการจู่โจมกันด้วยพยานหลักฐาน หรือเพื่อให้รู้ถึงประเด็นหรือข้อพิพาทในคดีให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่ดั้งเดิม ที่มีเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของระบบกล่าวหา แต่กระบวนการก่อนการพิจารณาเหล่านี้ยังมีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบเสาะและค้นหาข้อเท็จจริงของคดีให้เข้ามาสู่สำนวนความ และทำให้ข้อเท็จจริงเหล่านั้นเป็นที่ยุติด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การบันทึกคำพยานนอกศาล การสอบถามข้อเท็จจริงจากพยานหรือคู่ความอีกฝ่าย และยังมีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนคู่ความที่ทราบข้อมูลของตนและคู่ความฝ่ายตรงข้ามให้ระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ทำให้คดีความที่ฟ้องยังศาลต้องยุติด้วยวิธีการเดียวคือคำพิพากษาของศาล หรืออาจด้วยการประนีประนอมยอมความ แต่เกิดเพราะความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่าย มิใช่เกิดหรือเป็นผลจากกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีแต่อย่างใด ทั้งกระบวนการก่อนการพิจารณาคดียังมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนกระบวนการพิจารณาหรือสืบพยานในชั้นศาล

เมื่อคดีความเข้าสู่กระบวนการสืบพยานในชั้นศาล คู่ความต้องสืบพยานอย่างเต็มรูปแบบและถามค้านพยานในประเด็นอย่างเต็มที่ การใช้เอกสารประกอบการสืบพยานต้องกระทำไปพร้อมกับการสืบพยานบุคคลในศาล ทำให้การสืบพยานในศาลเป็นไปอย่างล่าช้า และทำให้การพิจารณาคดีแพ่งเป็นไปอย่างล่าช้าทั้งระบบ

กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีในประเทศคอมมอนลอว์ ที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในการบริหารคดีแพ่ง องค์กรประกอบอย่างหนึ่งที่สำคัญที่ประเทศคอมมอนลอว์นำมาใช้คือ การบริหารงานคดี (Case Management) กำหนดบทบาทของผู้พิพากษาในการรับผิดชอบคดีมากขึ้นกว่าเดิมที่วางบทบาทเพียงเฉยเหมือนแต่เดิม และปล่อยบทบาทในการต่อสู้คดีเป็นของทนายความจนก่อให้เกิดปัญหาการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมายืดเวลาในการดำเนินคดี และ

ก่อให้เกิดปัญหาการใช้กระบวนการเป็นเครื่องมือในการต่อรองคดี ทำให้ค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดีแพงสูงกว่าทนายในคดี แต่เมื่อผู้พิพากษาเข้ามาเป็นผู้กำหนดทิศทางของการดำเนินคดีแพงแล้ว ทำให้กระบวนการก่อนพิจารณาคดีที่มีอยู่แต่เดิมได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งเมื่อใช้กระบวนการรูปแบบให้เข้ามาเสริมแล้ว ทำให้คดีแพงที่อยู่ในสาระบบความเสร็จไปอย่างรวดเร็วและไม่ต้องรอให้ศาลมีคำพิพากษาแต่เพียงอย่างเดียว

สำหรับกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของไทย ยังขาดไปสำหรับส่วนของการบริหารงานคดี ผู้พิพากษายังคงวางบทบาทเพิกเฉยต่อคดีความปล่อยให้คู่ความต่อสู้คดีตามระบบกล่าวหาแบบเดิม คดีแพงจึงเกิดปัญหาเรื่องความล่าช้าขึ้น ทั้งไม่มีการนำกระบวนการยุติข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น ๆ เข้ามาใช้อย่าเป็นกระบวนการแล้ว คดีแพงคงต้องพึ่งพาการสืบพยานในศาลและการตัดสินคดีแพงเป็นหลักในการยุติข้อพิพาทเป็นหลัก

แต่หากพิจารณาจากสภาพการณ์ในปัจจุบันแล้ว ภายหลังจากที่มีการกำหนดให้การพิจารณาคดีแพงเป็นระบบต่อเนื่องโดยผลจากการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญแล้ว กระบวนการพิจารณาคดีแพงในศาลยุติธรรมภายหลังจากมีการยื่นฟ้องและจำเลยยื่นคำให้การต่อสู้คดีแล้ว จะมีระยะเวลายาวนานพอสมควรที่สามารถจะกำหนดให้มีกระบวนการก่อนพิจารณาคดีเหมือนในประเทศคอมมอนลอว์ได้ เกิดขึ้นในกระบวนการพิจารณาคดีแพงของไทยได้ โดยการนำกระบวนการวิธีที่มีอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยมาใช้และนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีแพงในประเทศคอมมอนลอว์มาใช้ประกอบพิจารณาคดี มีการกำหนดว่าสิ่งใดควรกระทำก่อนหลังเป็นลำดับก่อน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ ให้คู่ความเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีเข้ามาในสำนวนความ และให้คู่ความทั้งสองฝ่ายทำข้อเท็จจริงนั้นให้ยุติด้วยวิธีการต่าง ๆ เมื่อข้อเท็จจริงเข้ามาสู่สำนวนและเป็นที่ยุติในระดับหนึ่ง ควรนำการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอื่น เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือการประนีประนอมยอมความ ที่อยู่บนพื้นฐานที่คู่ความได้ประเมินคดีของตนว่าจะแพ้หรือชนะคดีในศาล จากข้อมูลต่าง ๆ ที่เข้าสู่สำนวนความตามวิธีการต่าง ๆ ของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีจะทำให้คู่ความหาทางที่จะยุติข้อพิพาทด้วยวิธีการที่กำหนดให้โดยกฎหมายมากกว่าที่จะดำเนินคดีต่อไป เพราะหากดำเนินคดีต่อไปโดยไม่สมเหตุผลผลแล้ว บทลงโทษของการกระทำเช่นนี้ คือ ค่าปรับหรือวิธีการลงโทษแบบอื่น ๆ เช่นถือเป็นการละเมิดอำนาจศาล จะถูกนำมาใช้เมื่อควบคุมการดำเนินคดีโดยไม่ชอบ ประกอบกับเมื่อมีการนำการบริหารงานคดีเข้ามาใช้โดยเป็นบทบาทของศาลให้มากขึ้นกว่าเดิมแล้ว จะทำให้การแก้ปัญหาคดีล่าช้าจะได้ผลดีเป็นอย่างมาก

หากได้มีการนำกระบวนการที่กล่าวมาใช้ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว จะทำให้คดีลดน้อยลงเพราะเสร็จหรือยุติไปด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่กำหนดและประเด็นสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ลดการสืบพยานในศาลได้อย่างมาก เพราะข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้ถูกนำเสนอมาตั้งแต่กระบวนการก่อน

การพิจารณาคดีแล้ว และทั้งยุติไปในบางส่วน ทำให้ศาลสามารถทำการสืบพยานได้เฉพาะข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยจริง ๆ หรือต้องวินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายหรือปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ ศาลไม่ต้องสืบพยานเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดี และรู้ข้อเท็จจริงที่พิพาททั้งหมดในคดีเมื่อต้องมีการสืบพยานในศาลทำให้สามารถตัดสินคดีได้อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและทำให้คดีที่ศาลต้องสืบพยานเสร็จไปอย่างรวดเร็ว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหากมีการนำเอากระบวนการก่อนพิจารณาคดีมาใช้อย่างเต็มรูปแบบมาแล้ว จะทำให้ช่วงระยะเวลาที่วางอยู่ในระหว่างรอการพิจารณาคดีโดยศาล เกิดประโยชน์อย่างมากทำให้ประชาชนผู้มีอรรถคดีหวังและพึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐมากขึ้น ทั้งศาลเองก็สามารถที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดแก่สังคมได้อย่างรวดเร็ว เป็นธรรมและถูกต้องตามความเป็นจริงมากขึ้น

จากปัญหาดังกล่าว หากได้มีการศึกษาการใช้กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีทั้งประกอบกับการบริหารงานคดีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่มีในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ เพื่อนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้อย่างเต็มรูปแบบและเป็นระบบแล้ว ย่อมเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาความล่าช้าในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง ที่เกิดจากสภาพคดีล้นศาลอันก่อให้เกิดความล่าช้าในกระบวนการพิจารณา ทั้งใช้เป็นรูปแบบในการปรับปรุงกระบวนการพิจารณาคดีของไทยให้สอดคล้องและมีความเป็นสากลมากขึ้น เพื่อให้ได้รับประโยชน์สมเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ในการอำนวยความสะดวกแก่สังคมและประชาชนผู้มีอรรถคดีด้วย

1.2 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตการศึกษาจะครอบคลุมกระบวนการก่อนพิจารณาคดีในคดีแพ่ง ตั้งแต่กระบวนการขึ้นรับคำคู่ความ จนถึงก่อนศาลนั่งพิจารณาคดี โดยทำการศึกษาวเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายของต่างประเทศ โดยนำกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศคอมมอนลอว์ มาเป็นต้นแบบของการวิเคราะห์ ทั้งจะได้ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคของการนำกระบวนการก่อนพิจารณาคดีมาใช้ในประเทศไทยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยจะได้หาข้อสรุปและแนวทางในการแก้ไขปัญหากฎหมายดังกล่าว

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์ถึงลักษณะทั่วไปและวัตถุประสงค์ของกระบวนการก่อนพิจารณาคดีแพ่ง (Pre trial Proceeding) ที่มีอยู่ในประเทศไทยและต่างประเทศโดยเฉพาะในประเทศไทยที่ใช้ระบบกฎหมายแบบ คอมมอน ลอว์

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการนำกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี (Pre trial Proceeding) มาใช้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย โดยจะทำการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศ คอมมอน ลอว์

3. เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปได้ว่าประเทศไทยควรนำหลักกระบวนการก่อนพิจารณาคดีตามหลักกฎหมายคอมมอน ลอว์ มาใช้หรือไม่อย่างไร และหากสมควรนำมาใช้ประเทศไทยควรมีหลักเกณฑ์ หรือรูปแบบใดจึงจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของไทยในปัจจุบัน

1.4 วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งเน้นหนักในเรื่องกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก่อนการพิจารณาคดี โดยค้นคว้าวิเคราะห์กฎหมายต่างประเทศโดยเฉพาะกฎหมายของประเทศคอมมอน ลอว์เป็นหลักในการศึกษาเปรียบเทียบ และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทั้งภาครัฐและเอกชน

1.5 สมมุติฐานของการวิจัย

ปัจจุบันการพิจารณาคดีแพ่งเกิดความล่าช้า เพราะไม่มีกระบวนการกลั่นกรองข้อเท็จจริงในคดีก่อนศาลพิจารณา ประกอบกับการพัฒนาทางสังคมและ ที่มีข้อพิพาทมาสู่การพิจารณาคดีของศาลมากขึ้น จึงเกิดสภาพคดีล้นศาลและความล่าช้าในการพิจารณาคดีแพ่งขึ้น หากมีกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีแพ่ง เพื่อกลั่นกรองข้อเท็จจริงในคดีก่อนศาลพิจารณาคดี จะช่วยให้การพิจารณาสืบพยานในศาลกระทำได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีที่กลุ่มประเทศกฎหมายคอมมอนลอว์ใช้ มีกระบวนการกลั่นกรองข้อเท็จจริง ทำหน้าที่กรองข้อเท็จจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการศึกษานำมาปรับใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของไทย จะช่วยลดปริมาณคดี ลดการสืบพยานในศาล และแก้ปัญหาล่าช้าในการพิจารณาคดีแพ่งของไทยได้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงลักษณะและขอบเขตและวิธีการของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีและการบริหารงานคดีตามหลักกฎหมาย คอมมอน ลอว์รวมทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย
2. ทราบถึงแนวทางปฏิบัติของตัวความและทนายความรวมทั้งบทบาทของผู้พิพากษาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีและการบริหารงานคดี

3. ทราบถึงแนวคิด ความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีและการบริหารงานคดี

4. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการนำเอากระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมาใช้ในกฎหมายไทย ตลอดจนทัศนคติของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี ตลอดจนทราบถึงหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เหมาะสมและควรนำมาปรับใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีของไทย



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย